

Kieliopista hauskaa toiminnallisin menetelmin

Katri Sarmavuori

Pedagogista kielioppia on etsitty sata vuotta. Tutkijat ovat luulleet, että sen voi kehittää työpöydän ääressä. Kukaan kieliopin tekijöistä ei ole mennyt koululuokkaan. Järjestin 7. luokalla koe—vertailuryhmä-kokeilun. Koeryhmillä oli ilmaisupainotteista, draamallisiin työtapoihin perustuvaa opetusta. Vertailuryhmillä oli perinteistä oppikirjaan ja vihkoon perustuvaa työskentelyä. Yhdellä luokalla ei ollut syyslukukaudella kielioppia. Muut luokat käsittelivät sanaluokkia ja verbien taivutusta. Luokilla oli syyslukukauden alussa alkumittaus ja jakson lopussa loppumittaus. Vertailuryhmissä kielioppi koettiin ikäväksi ja tylsäksi. Koeryhmissä, joissa käytettiin ilmaisuharjoituksia, kielioppi muuttui hauskaksi. Oppilaat kysyivät jo tunnin alkaessa, onko meillä ilmaisua. He saattoivat pyytää, että joitakin harjoituksia tehtäisiin uudestaan — ne olivat niin mieluisia. Koeryhmissä oppiminen oli hauskaa ja yhteistoiminnallista. Oppilaiden kokemukset oppimisestaan olivat monipuoliset. He oppivat paitsi sanaluokkia myös improvisointia ja olemaan ryhmässä.

Avainsanat: pedagoginen kielioppi, toiminnallinen kielioppi, sanaluokat, asenteet, perinteinen menetelmä

Lähtökohdat

Suomessa on hyvin vakiintunut usko kieliopin tärkeyteen. Äidinkielen ja kirjallisuuden opettajilla on vahva perehtyneisyys kieliopintoihin. Pätevyysvaatimuksissa on vähintään 60 op:n laajuiset opinnot suomen kielessä tai suomalais-ugrilaisessa kielentutkimuksessa, monilla ne ovat pääaineena, jolloin opintoja on lisäksi 80 op. Koulukieliopin on oletettu olevan jokseenkin suoraa heijastusta yliopiston kieliteoriasta. On luultu, että kieliopin tekijät kehittäessään kieliteoriaa kehittäisivät samalla koulun kieliopin opetusta. Uusia kielioppeja on tervehditty opettajan työtä palvelevina tekoina. Vertaileva empiirinen tutkimus on sen sijaan puuttunut täysin. Mitään uutta kielioppia ei ole kokeiltu koulussa.

Pedagogista kielioppia on siis etsitty ja etsitty. Opetusministeriön asettama työryhmä julkaisi kirjan ”Kieli ja sen kieliopit” (1994), jossa tavoiteltiin pedagogista kielioppia. Tuloksena oli Iso suomen kielioppi (ISK) ja sen verkkojulkaisu (VISK). Kumpikaan ei ole pedagoginen. Kielitieteilijät ovat mullistaneet kieliopin terminologiaa, opetussuunnitelma puolestaan mainitsee kouluopetuksen tavoitteeksi vain sen, että oppilas tottuu tarkastelemaan kieltä, sen merkityksiä ja muotoja. Oppilaan tulee osata ”puhua kielen äänne-, muoto- ja lauserakenteesta sekä sanastosta; hänellä on tietoa sanaluokista ja tärkeimmistä lauseenjäsenistä, hän tuntee suomen kielen keskeisimmät ominaispiirteet ja pystyy vertailemaan suomen kieltä muihin opiskelemiinsa kieliin”. (Perusopetuksen

opetussuunnitelman perusteet 2004, 47, 57.) Koulukohtaiset opetussuunnitelmat ja oppikirjat joutuvat ottamaan kantaa siihen, mitä terminologiaa ne käyttävät.

Aiemmat tutkimukset

Opetushallitus on tehnyt poikkileikkauksia eri päättövaiheiden osaamisesta. Niissä on suuret otokset. Esko Korkeakoskella (2001) oli yli 4 000 kuudesluokkalaista, joiden kirjoitustaitoa arvioitiin. Oikeinkirjoitus jäi heikoimmin hallituksi alueeksi. Hannu-Pekka Lappalaisella (2003) oli samoin lähes viisituhatta tutkimusoppilasta. Kuudennen luokan saavutuksista tehtiin päätelmät seitsemännen luokan alussa. Tarkoituksena oli saada yleiskuva oppilaiden osaamisesta 6. luokan päättövaiheessa, jolloin oppiaineen tunneista oli käytetty 80 %.

Arviointiin poimittiin 98 suomenkielisen koulun otos. Siinä otettiin huomioon alueellisen edustavuuden lisäksi asutusrakenne, kuntaryhmä ja koulun koko. Koulut suhteutettiin Suomen EU-alueohjelmien tavoitealueisiin. Kouluja tuli Etelä-, Länsi- ja Itä-Suomesta sekä Oulun ja Lapin läänistä. Pisteitetyt koetulokset saatiin 4 958 oppilalta (2 497 poikaa ja 2 441 tyttöä).

Aineenopettajien arvion mukaan 6. luokan päättäneillä nuorilla oli tieto- ja taitotaso ollut keskimäärin tyydyttävä, vuorovaikutus- ja yhteistyötaidot, lukutaito, -halu ja -harrastus sekä aktiivisuus kirjaston käyttämiseen oli hieman parempi, kun taas kiinnostus tekstien ja kielen ilmaisuvarojen tutkimiseen ja kiinnostus kielen ilmiöitä kohtaan, kieltä koskeva tietämys ja oppimaan oppiminen ei sen sijaan ollut yhtä tasokas.

Todistusarvosanojen perusteella 73 % kuudesluokkalaisista oli saavuttanut hyvät, kiitettävät tai erinomaiset taidot. Suurimmalla osalla (80 %) oli myönteinen käsitys oppiaineen hyödyllisyydestä. Sen kiinnostavuudesta oli myönteinen käsitys vain 46 %:lla. Tytöistä 66 % kertoi opiskelleensa oppiainetta mielellään, pojista vain 39 %. Tytöistä 55 % katsoi, että oppiaineessa oli yleensä ollut kiinnostavia tehtäviä, pojista 35 %.

Oppilaiden taitotasoa pidettiin korkeintaan tyydyttävänä kirjoitusstrategioiden, puhutun ja kirjoitetun kielen suhteen ymmärtämisessä, tiedoissa suomen kielen vaihtelusta eri viestintätileteissa ja kirjoitetun kielen käyttötottumuksista. Joka 3. kouluun oppilaat olivat tulleet opettajien käsityksen mukaan sellaisina, että heillä oli vain korkeintaan kohtalaiset perustiedot suomen kielen vaihtelusta eri viestintätileteissa.

Oppilailta kysyttiin 6. luokan aikaisista äidinkielen tuntien sisällöistä. Heidän mukaansa tekstien kirjoittamista (kertomuksia, aineita, tarinoita), oppikirjan lukemista ja kielentuntemusta oli ollut usein, kun taas puheviestintää, draamaa, päivänavauksia, videokameran ja hakuteosten käyttöä taas oli ollut harvemmin. Oppiainetta piti kiinnostavana 46 % (tytöistä 58 %, pojista 33 %), hyödyllisenä 80 % (tytöistä 86 %, pojista 74 %).

Oppilaiden osaamisen taso oli tyydyttävä (53 %), tyttöjen 59 % ja poikien 47 %. Hyviin, kiitettäviin tai erinomaisiin tuloksiin pääsi 33 %. Heikkoja suorituksia oli 8 %:lla. Kirjallisuuden ja tekstitiedon sekä lukemisen taidot olivat heikot 8 %:lla, kielentuntemuksen taidot 15 %:lla ja kirjoitustaidot 22 %:lla. Joka kolmannen pojan kirjoitustaidot olivat heikot.

Eri koulujen pistemäärien keskiarvot vaihtelivat 42 – 67 % maksimipisteistä, joten koulujen välillä oli melkoisia eroja, varsinkin kirjoitustaitojen hallinnassa. Lääniä välillä ei sen sijaan ollut merkitseviä eroja. Lukutaidossa, kirjallisuuden ja tekstitiedon tehtävissä hyviin tuloksiin pääsi tytöistä 55, pojista 33 %. Kielentuntemuksen hallinnan taso oli tytöillä 53 % ja pojilla 46 %. Kirjoitustaitojen hallinta oli hyvää tytöillä 61 % ja pojilla 41 %. (Lappalainen 2003.)

Ruotsinkielisessä tutkimuksessa oli 1 467 oppilasta 18 koulusta. Koe sisälsi erityyppisiä monivalinta-, yhdistelmä- ja avotehtäviä lukemisen, kirjallisuuden, tekstitiedon, kirjoittamisen ja kielentuntemuksen alueilta. Kokeen enimmäispistemäärä oli 60 pistettä.

Osaamisen yleistaso oli keskimäärin tyydyttävä. Oppilaista 63 % pääsi tyydyttäviin, hyviin, kiitettäviin tai erinomaisiin tuloksiin. Hylättyjä oli 8 %. Oppilaat saavuttivat keskimäärin 60 % kokeen enimmäispistemäärästä. Tyttöjen keskiarvo oli 67 %, poikien 54 %. Joka neljännen pojan kirjoitustaidot olivat heikot.

Lukemisessa, kirjallisuuden ja tekstitiedon tehtävissä tyttöjen ratkaisusuus oli 68 %, poikien 58 %. Kirjoittamisessa tyttöjen taso oli 71 %, poikien 52 %. Kielentuntemuksessa tyttöjen osaaminen oli 62 %, poikien 52 %. Tulokset olivat paremmat niillä, jotka puhuivat ruotsia myös koulun ulkopuolella, ja huonommat, jos oppilas puhui kotona vain suomea. Tyttöjen asenteet oppiainetta kohtaan olivat myönteisemmät kuin pojilla, oppiaine ei kuitenkaan ollut oppilaiden mieliaine kuten ei suomenkieliselläkään puolella. (Silverström 2003.)

Pitkittäistutkimuksissani (ABC-, ja AO-projekti) olen mitannut kuudes- ja seitsemäsluokkalaisten kielentuntemusta (Sarmavuori 1983a, b, c). Ne voivat olla vertailuaineistona. Alkumittaustestinä käytin samaa mittaria kuin 1980-luvulla, tosin lisäsin siihen asenteita koskevia uusia kysymyksiä.

Juhani Pirttiniemi (2000) havaitsi tutkimuksessaan, että oppilaiden (n 1961) mielioppiaineena yläasteella oli äidinkieli vain 2,6 %:lla tytöistä ja pojista 0,5 %:lla.

Hän kysyykin, onko opetussuunnitelmien sisällöissä vai oppituntien toteutuksessa jotain vialla. Hänen epäilynsä kohdistui opetuksen toteutukseen.

Opetushallitusei, eikä kukaan muukaan, ole järjestänyt opetuskokeiluja, joissa olisi etsitty uusia mahdollisuuksia pureutua äidinkielen ja kirjallisuuden ikävimpään alueeseen eli kielioppiin. Vaikka nimitys muutettiin peruskoulun mukana 1970 kielentuntemukseksi, ei se ole juurikaan muuttanut asenteita myönteisemmiksi. Perusasiat opitaan, mutta asenteet jäävät kielteisiksi. On siis syytä järjestää asiasta opetuskokeilu.

Oppikirja

Oppikirjat joutuvat valitsemaan kieliopin käsitteistä uusimpia tai perinteisempiä. Opettajanoppaassa saattaa olla perusteluja kirjan valinnoille. Koe- ja vertailuluokilla on kaikilla käytössä Aleksis 7. Sen opettajanoppaassa on maininta, että tullessaan 7. luokalle oppilas “saattaa osata jo sanaluokat, sijamuodot, verbintaivutuksen, adjektiivien vertailuasteet ja lauseenjäsennyksestä ainakin subjektin, predikaatin ja objektin. Hän osaa mahdollisesti tunnistaa pää- ja sivulauseen.” (Kuusento 2003, 26.)

Alakoulussa on käsitelty sanaluokkia joka luokalla kolmannelta luokasta lähtien. Silti ne tulevat vielä 7. luokalla täsmentäen. Sijamuodoista tulevat uusina harvinaisemmat sijat. Adjektiivien vertailumuodot ja verbintaivutus tulevat kertauksena ja syventäen. Opettajanoppaassa mainitaan, että luokittelussa tutkitaan “prototyyppejä sanoja, jotta luokittelun idea opittaisiin kunnolla”. Myös “selkeiden luokkien välistä harmaata aluetta” valaistaan. Harjoituksissa edetään perusasioista kohti soveltamistehtäviä. (Kuusento 2003, 26–27.)

Oppikirjoissa herättää huomiota, että niissä ei ole kieliopin osalle lainkaan ilmaisuharjoituksia. Sen sijaan ne ovat yksin tai parin/ryhmän kanssa tehtäviä tunnistamis- (etsimis-), täydentämis-, yhdistämis-, muuntamis- ja tuottamistehtäviä. Ne ovat kynä-paperi-tehtäviä vihkoon ja harjoituskirjaan, joten ne sopivat kotitehtäviksi. Tuntiaikaa kannattaa käyttää yhteisiin soveltaviin ja luoviin tehtäviin. Ilmaisulliset ja toiminnalliset harjoitukset, joita kokeiltiin tässä tutkimuksessa, muuttavat ilmapiirin hauskaksi ja motivoivaksi. Tylsäksi koettu kielioppi voi muuttua kiinnostavaksi ja hauskaksi.

Toiminnalliset menetelmät

Uudenlaisten harjoitusten, oppikirjasta ryhmäprosessointiin siirtymisen harjoittelun, teoriataustaksi sopivat toiminnalliset menetelmät eli sosiometria, psyko- ja sosiadraama eli J. L. Morenosta 1920-luvulta lähtevät tekniikat ja niihin liittyvä ajattelu. Ne ovat kokemuksellisia tekniikoita. “Draama on ainutlaatuinen kyvyssään integroida mielikuvitus ja fyysinen toiminta tunteisiin, intuitioon ja harkintaan sekä tarjotessaan kokemuksellisen yhtä lailla kuin intellektuaalisen tavan oppia ja kasvaa.” (Blatner 1997, 32, 146.)

Opettajakannattaa ottaa toiminnallisista menetelmistä kehyskertomuksia ja rakentaa niistä ryhmädynamiikkaan sopiva tunti (Fox 1987, Marineau 1989, Williams 2002, Janhunen & Sura 2005, Sinivuori 2007). Hänellä ei varsinaisesti tarvitse olla tavoitteena psykodraaman idea siitä, että ihmistä autetaan kuvittelemaan ja esittämään toiminnallisesti ongelmansa sen sijaan, että hän vain puhuisi siitä. Ei ole tarkoitus vapauttaa oppilasta lapsuuden traumaista. (Blatner 1997, 31; Williams 2002, 64.) Näyttämölle voidaan asettaa yhden ihmisen tarina, mutta se koskettaa kaikkia (Williams 2002, 13).

Jos jotkut harjoitukset toimivat myös terapeutisesti ja kiinteyttävät ryhmää, niillä voi olla lisätehoa, mikä ei suinkaan ole haitaksi. Ensisijaisesti tavoitteena on kuitenkin oppilaiden oppiminen eli kieliopin käsitteiden oppiminen. Jotta he saisivat kiinnitetyksi merkityksiä abstrakteihin käsitteisiin, he tarvitsevat lämmittelevää johdatusta, heitä puhuttelevaa mielekkyyttä ja ryhmän yllytystä toimintaan.

Päivi ja Timo Sinivuoren (2007) harjoitukset ovat mitä sopivimpia. Hedelmäsalaatti, Kutsun sinut viereeni, Pantonaari, Mitä tiedät ystävästäni, Kuuma tuoli ym. –harjoitukset ovat sovellettavissa myös kieliopin käsitteiden opetteluun. Seuraavassa tulee esimerkkejä näistä ja oppilaiden arvioita niiden mieluisuudesta.

Osa I

Koe – vertailuryhmä-asetelma

Kokeellisessa tutkimuksessa selvitetään jonkin muuttujan yhteyttä toiseen. Koeasetelmana on mitata selittävän (riippumattoman) muuttujan vaikutusta selitettävään (riippuvaan) muuttujaan. Mitä X:n vaihtelu vaikuttaa Y:hyn?

Tutkittavana voi olla uuden opetusmenetelmän tehokkuus, jolloin koeryhmää opetetaan sen periaatteiden mukaan ja vertailuryhmä jätetään sitä ilman. Ryhmien oppimistuloksia verrataan keskenään. Tutkimusasetelma on seuraava. Y = selitettävä muuttuja, X = selittävä muuttuja.

Yb	X	Ya	koeryhmä
Yb	-X	Ya	vertailuryhmä

Koe- ja vertailuryhmän oppilaat voivat olla sattumanvaraisesti valittuja tai keskenään vertailukelpoisiksi jaettuja ryhmiä. Heidän vertailukelpoisuutensa on voitu tarkistaa älykkyystestillä tai muulla kykymittarilla ja sosiaaliryhmään kuulumisella. Vertailuryhmiä voidaan käyttää useampia, jolloin tutkimusasetelma voi olla seuraava:

Yb	X	Ya	koeryhmä
Yb	-X	Ya	vertailuryhmä 1
	X	Ya	vertailuryhmä 2
	-X	Ya	vertailuryhmä 3

Esitestaus voi vaikuttaa oppimistuloksiin, joten sen vaikutus voidaan kontrolloida vertailuryhmillä 2 ja 3. Myös aikavaikutusta voidaan tarkastella seuraavan asetelman avulla:

Yb	X	Ya	
Yb	-X	Ya	
	X		Ya
	-X		Ya (Kerlinger & Lee 2000, 494—497.)

Opetuksen tutkimuksessa ei ole helppoa löytää vertailuryhmiä. Kukaan ei halua leimata opetustaan huonoksi. Ei ole myöskään varmaa, saadaanko merkitseviä eroja, vaikka opetustilanteet ovat erilaiset. Väliintulevia muuttujia ja virhetekijöitä on lukuisia. Lähdin kuitenkin tekemään koe—vertailuryhmä-asetelman mukaista tutkimusta, joka noudattaa kaavaa

Yb	X	Ya	koeryhmä 1
Yb	X	Ya	koeryhmä 2
Yb	-X	Ya	vertailuryhmä 1
Yb	-X	Ya	vertailuryhmä 2
Yb	-X	Ya	vertailuryhmä 3

Yb on alkumittaus, Ya loppumittaus, X on uudenlainen kieliopinopetus.

Tutkimusongelmat

Kielentuntemuksen vähäinen kiinnostavuus ja sen ikäväksi kokeminen on haitaksi koko oppiaineelle. On syytä lähteä etsimään keinoja tilanteen parantamiseksi. Ilmiön opetuksellinen tutkimus on keino, jolla tilannetta voidaan selvittää. Koe—vertailuryhmä-asetelma kertoo, onko uusi tai toisenlainen menetelmä entistä parempi.

1. Miten seitsemäsluokkalaiset kokevat äidinkielen ja kirjallisuuden osa-alueiden mieluisuuden? Mikä on kielentuntemuksen (kieliopin) asema?
2. Mitä eroja on koe- ja vertailuryhmien välillä sanaluokkia käsittelevän kielioppijakson aikana?
3. Miten oppilaat suhtautuvat toiminnallisiin harjoituksiin? Miten hyödyllisiksi he kokevat ne?

Tutkimusongelmien selvittämiseksi tarvitaan luokka, jossa opetus etenee perinteisesti oppikirjan, vihkotyöskentelyn ja opettajien jakamien tehtävien avulla ja luokka, jossa opettaja käyttää toiminnallisia, draamallisia harjoituksia.

Tutkimusongelmiin 1 ja 2 etsitään vastauksia tässä osassa, tutkimusongelmaan 3 vastataan osassa II.

Tutkimusluokat

Tutkimukseen löytyi innostunut äidinkielen ja kirjallisuuden sekä ilmaisutaidon opettaja, joka oli valmis kokeilemaan uutta menetelmää luokillaan. Hän sai saman koulun toisen opettajan innostumaan ja tulemaan mukaan koeasetelmaan. Myös halukkaita vertailuluokkia löytyi. Koulujen rehtorit suostuivat tutkimukseen. Kouluvirasto myönsi hankkeelle tutkimusluvan. Koulut ovat suurehkosta kaupungista Etelä-Suomesta. Vertailuluokkia ovat luokat 1–3 ja koeluokkia luokat 4 ja 5. Luokat ovat peruskoulun 7. luokkia. Luokissa oli oppilaita seuraavasti. Heille tehtiin alku- ja loppumittaus.

Taulukko 1. Tutkimusluokat

Vertailuluokat
Koulu 1, luokka 1, tyttöjä 5, poikia 11, yht. 16
Koulu 2, luokka 2, tyttöjä 4, poikia 12, yht. 16
Koulu 3, luokka 3, tyttöjä 9, poikia 12, yht. 21
Koeluokat
Koulu 3, luokka 4, tyttöjä 7, poikia 11, yht. 18
Koulu 3, luokka 5, tyttöjä 20, poikia 1, yht. 21

Luokilla 1 ja 2 oli perinteistä kielioppia. Sitä opiskeltiin kirjasta ja käytettiin apuna vihkoa. Kielioppiin liittyviä toiminnallisia ilmaisuharjoituksia ei ollut. Luokalla 3 ei ollut syyslukukaudella kielioppia lainkaan, sillä siellä keskityttiin kielenhuoltoon. Koeluokilla 4 ja 5 oli sama opettaja, joka käytti jokseenkin samoja harjoituksia molemmilla luokilla. Luokka 4 oli kieliluokka, joka saa kaksikielistä opetusta (englanniksi). Äidinkielen tunnit ovat suomeksi. Luokka 5 oli ilmaisuluokka, jolle oppilaat on valittu hakemusten perusteella. Sekä koe- että vertailuryhmillä on oppikirjana Aleksis 7. Kerron alku- ja loppumittauksen tulokset syyslukukaudelta 2008 (osa I). Kokeilu jatkui kevätlukukaudella 2009, ja kerron sen tulokset osassa II.

Alkumittaus

Avovastauskysymykset

Alkumittauslomakkeessa oppilailta kysyttiin, mitä hauskaa ja ikävää on koulussa, mitkä ovat heidän mieliaineitaan ja mistä he pitävät vähiten. Kielioppiasioista kysyttiin, mikä siinä on kiinnostavaa ja hauskaa ja onko jotain ikävää. Sen osaamisesta pyydettiin avokysymyksenä kertomaan, miten hyvin oppilas osaa mielestään sitä, mitä hänen pitäisi oppia enemmän ja paremmin sekä miten hän oppii parhaiten kielioppia.

Mitä hauskaa / ikävää on koulussa?

Eri luokkien oppilaat mainitsivat samoja asioita koulun hauskoista piirteistä. Niitä olivat kaverit, välitunnit, ruokailu, lomat, eri oppiaineet, oppiminen, rento tunnelma, kun ei tule läksyä ym. Ikäväksi koettiin pitkät koulupäivät, kokeet, läksyt, kiusaaminen, jotkut oppiaineet ja opettajat, paha ruoka, aikaiset aamut ym.

Kysymyksistä “Mistä oppiaineesta pidät eniten / vähiten?” koodaan vain äidinkieltä koskevat maininnat.

Taulukko 2. Äidinkieli mainittu eniten pidettyjen oppiaineiden ja vähiten pidettyjen aineiden joukossa

	Mainittu lempiaineeksi	Mainittu vähiten pidetyksi aineeksi
Luokka 1	2	2
Luokka 2	2	2
Luokka 3	2	2
Luokka 4	1	0
Luokka 5	4	2
— Ilmaisuu	12	

Oppilaiden vastaukset kieliopin hauskuudesta / ikävyydestä ja sen osaamisesta olivat jokseenkin samanlaiset eri luokilla alkumittauksessa. Seuraavassa on joitakin vastauksia.

Mikä kielentuntemuksessa (kieliopissa) on mielestäsi kiinnostavaa ja hauskaa?

- Uusia asioita mitä tarvitsee; uusien asioiden oppiminen
- Sanaluokat
- Ei mikään, en tiedä
- Verbit
- Aika monet asiat on ihan kivoja, en osaa sanoa
 - Kaikki konjunktiorimpsut ”että, jotta, koska, kun” jne.
 - Hauskat nimet sijamuodoille
 - Sanojen taipuminen
 - On kiinnostavaa oppia esim. sanojen erilaisia taivutusmuotoja
- Kieliopissa ei ole muuta hauskaa kuin sanaluokat
- Eri sanojen ryhmittely ja ominaisuudet

Onko kielentuntemuksessa (kieliopissa) mielestäsi jotain ikävää, mitä?

- En osaa sanoa
- Kaikki
- Vaikeat asiat
- Oudot sanaluokat
- Jos ne adverbi jutut kuuluu kielioppiin, niin ne
- Ei mitään
- Ei ole, joskus hieman tylsää
- Ei ole
- Sanaluokat
- Se on tylsää
- Pänttäminen on tylsää
- Joskus jotkut asiat ovat vaikeita, ei muistu juuri nyt mieleen, ei muuta ikävää
- No ei muuta paitsi opettelu
- En oikein pidä siitä, että jotain hankalia asioita pitää oppia ulkoa
- Armoton pänttäys sitä toki pakko tehdä, mutta asioita voisi opettaa eri tavalla
- On kaikki paitsi sanaluokat
- Sijamuodot, aikamuodot
- Partikkelit
- Ei kieliopissa ole mikään ikävää, en vain pidä siitä

Miten hyvin mielestäsi osaat kielioppia?

- Melko hyvin
- Huonosti
- Hyvin
- Mielestäni olen siinä ihan hyvä
- Hyvin, ei vaikeuksia
- Ei oikein hyvin
- Riittävästi
- Ihan tarpeeksi hyvin siihen nähden, että jotkut asiat ovat vaikeita, kun on lukihäiriö
- Ihan OK:sti

Mitä sinun pitäisi oppia enemmän ja paremmin kieliopissa?

- Kaikki
- En tiedä
- Sanaluokkia
- En oikein osaa sanoa
- Konjunktiot
- Sijamuodot ovat vähän hakusessa

Miten opit parhaiten kielioppia?

- Lukemalla hyvin
- En tiedä
- Opettelemalla sitä
- Harjoittelen kirjasta ja kirjoitan
- Lukemalla, kirjoittamalla, kuuntelemalla
- Jos opettaja opettaa
- Kertaamalla
 - Lukee asian pari kertaa kirjasta ja sitten yrittää kertoa asian ilman kirjaa kunnes osaa sen
- Tekemällä tehtäviä ja kuuntelemalla

Alkumittaustulokset kertovat siitä, että oppilaat ovat tavallisia seitsemäsluokkalaista. Heillä on tavanomaiset seitsemäsluokkalaisten käsitykset koulusta, oppiaineista ja osaamisestaan. Seuraavassa on tarkempia mittaustuloksia, joten ne kannattaa esittää rinnakkain alku- ja loppumittauksina.

Alku- ja loppumittaukset asenteista äidinkielen osa-alueita kohtaan

Eri luokkien välillä ei ollut merkitseviä eroja asenteissa osa-alueita kohtaan. Alkumittaus kertoo, miten asenteet ovat muokkautuneet alakoulussa ja mikä on ollut luokanopettajan aikaansaama asennetulos. Muuttujat on koodattu siten, että erittäin mieluisa on merkitty numerolla 5, melko mieluisa 4, en osaa sanoa 3, melko epämieluisa 2 ja erittäin epämieluisa 1. Luokkien välillä on pieniä eroja. En kuitenkaan tarkastele tässä eri osa-alueiden mieluisuusjärjestyksiä. Ne ovat hieman erilaisia eri luokilla. Sen sijaan keskityn vain kielioppiin.

Taulukko 3. Äidinkielen osa-alueiden mieluisuus alku- ja loppumittauksessa eri luokilla

Luokka	1	2	3	4	5
Lukemisen mieluisuus					
Alkumittaus	3,81	4,56	2,86	3,63	4,25
Loppumittaus	3,81	4,64	2,89	4,00	4,45
Kirjoittamisen mieluisuus					
Alkumittaus	3,19	2,94	2,90	3,56	3,85
Loppumittaus	3,19	2,93	2,58	3,44	3,75
Kieliopin mieluisuus					
Alkumittaus	2,88	3,00	2,48	2,73	3,10
Loppumittaus	2,75	2,71	2,37	3,22	3,15
Kielenhuollon mieluisuus					
Alkumittaus	3,19	2,75	2,70	2,67	3,32
Loppumittaus	3,00	2,64	2,53	3,22	3,30
Kirjallisuuden mieluisuus					
Alkumittaus	3,31	4,00	2,20	3,19	3,50
Loppumittaus	3,06	3,64	2,42	3,17	3,65
Ilmaisuharjoitusten mieluisuus					
Alkumittaus	4,19	3,56	3,24	4,00	4,95
Loppumittaus	2,75	3,71	3,14	4,39	4,90
Näytelmän tekemisen mieluisuus					
Alkumittaus	4,25	3,81	3,00	4,00	4,90
Loppumittaus	3,88	3,64	3,06	4,17	4,95

Viestinnän mieluisuus					
Alkumittaus	4,25	4,06	3,33	4,07	4,00
Loppumittaus	3,94	4,08	3,53	4,17	4,10

Tuloksista näkyy, että kielioppi ja kielenhuolto ovat osa-alueista vähiten mieluisia kaikilla luokilla. Asenteissa on joitakin pieniä muutoksia, sekä nousuja että laskuja. Luokalla 4 (koeryhmä) oli kieliopin mieluisuudessa alku- ja loppumittauksen välillä t -arvo 2,10 (df 14) p .054 eli tilastollisesti melkein merkitsevä ero. Lukemisessa on koeluokalla 4 samansuuntainen muutos.

Entä kieliopin osaaminen?

Kieliopin osaamisen selvittämiseksi oppilailla oli alkumittaus, jossa kysyttiin sanaluokkien tunnistamista. Suorasanaista tekstistä piti poimia substantiivit, adjektiivit ja verbit ja kirjoittaa ne perusmuodossa tyhjille viivoille. Myös perustelua — mistä tiedät, että kyseessä on ko. sanaluokka, kysyttiin. Pisteitin oikeat vastaukset. Eri luokkien alkumittautulokset ovat taulukossa 4.

Taulukko 4. Sanaluokkien tuntemus alkumittauksessa

Luokat	1	2	3	4	5
Alkumittaus					
Sanaluokkien tuntemus	12,81	14,63	12,10	13,13	11,95

Koeluokka 4 on saanut alkumittauksessa toiseksi parhaan tuloksen. Koeluokka 5 on saanut alhaisimman pistemäärän. Erot eivät ole kuitenkaan tilastollisesti merkitseviä.

Sanaluokkakoe ei voitu enää toistaa loppumittauksena. Se olisi ollut aivan liian yksinkertainen, koska oppilaat olivat opiskelleet sanaluokkia koko jakson ajan. Heidän opettajansa piti kokeen, joka oli oppikirjan opettajanoppaan tarjoama jaksokoe. Koeluokka 4:ssä ja 5:ssä opettaja kertoi ennen koetta, että rinnakkaisluokka oli saanut kokeesta 7,20 — koe olisi siis vaikea. Koeluokka 4 sai kokeesta keskiarvoksi 9.

Opettajanoppaan sanaluokkakokeessa oli osio, jossa piti keksiä ohjeen mukaisia lauseita. Ne olivat tyyppiä a) substantiivi + verbi + adjektiivi, b) partikkeli + verbi + adjektiivi + substantiivi, c) pronomini + verbi + adjektiivi ja d) verbi + substantiivi. Otin tehtävän loppumittaukseen. Jokaisesta oikeasta vastauksesta sai pisteen. Se oli sama tehtävä kaikille luokille.

Taulukko 5. Sanaluokkalauseiden tuottaminen

Luokat	1	2	3	4	5
Loppumittaus					
Lauseiden keksiminen	9,38	11,71	6,00	10,61	9,70

Muuttuja vaihteli 0—12 pistettä. Luokka 3:lla ei ollut ollut sanaluokkaharjoituksia, joten on ymmärrettävää, että se on selviytynyt huonoiten. Koeluokat 4 ja 5 ovat menestyneet hyvin, samoin luokka 2. Luokka 1:tä ei voi myöskään pitää huonona.

Sanaluokkalauseiden osio oli oppilaiden kielioppikokeessa ja myös toiseen kertaan asennekyselyn yhteydessä. Siitä oli mahdollista laskea kahden rinnakkaisen mittauksen yhtäpitävyys eli pysyvyysreliaabelius. Se oli .75 (Pearsonin tulomomenttikerroin). Mittausten luotettavuutta voidaan pitää tyydyttävänä.

Ote oppimispäiväkirjoista

Toiminnallisia menetelmiä käyttäneiltä oppilailta pyydettiin palautetta siitä, miten he kokivat harjoitukset. He vastasivat kysymyksiin: 1) mitä opin? ja 2) miltä tuntui tehdä? Kaikki eivät ole oppineet samassa määrin joka harjoituksesta. He eivät ole myöskään homogeenisesti pitäneet kaikista harjoituksista. Harjoitus, jonka useimmat ovat kokeneet hauskaksi, voi jonkun mielestä olla tylsä, koska hän ei ole päässyt siihen mukaan tai ei ole kokenut olleensa siinä riittävän menestyksekkäs. Esitän seuraavassa oppilaiden kommentit sellaisinaan. Harjoitukset olivat 1) tervapata, 2) pudotuspeli, 3) hernepusi, 4) substantiivikuva, 5) sekaannu improon ja 6) laput improryhmissä.

1. Mitä opin?

2. Miltä tuntui tehdä?

1. Tervapata. (Seistään ringissä. Yksi koskettaa rinkeläistä selkään ja sanoo substantiivin. Kun hän sanoo jonkin muun sanaluokan sanan, hän lähtee juoksemaan ja kosketettu lähtee toiseen suuntaan. Kumpi ehtii ensin tyhjälle paikalle, jää siihen. Toinen jatkaa substantiivien luettelemista.)

1. Aina en itse pääse mukaan, mutta silti voi olla hauskaa
Ihan kiva, oli jännää, opin olemaan tarkempi ja keksimään substantiiveja
Opin erottamaan paremmin, mikä on substantiivi ja mikä on verbi
Sanoja
Opin ryhmätyötä ja tunnistamaan paremmin sanaluokkia
Opin lisää substantiiveja
Opin, että aina kannattaa olla valmiina
En oppinut mitään, kun en saanut tehdä mitään
Opin miettimään oliko sana substantiivi vai joku muu
Opin, että on kiva tehdä nopeita pantomiimiharjoituksia
Opin, että voi oppia leikeillä äikänjuttuja
Opin reaktiokykyä

2. Hauskalta (2)

Kivaa (6)

Oli vaikea miettiä substantiiveja

Tekeminen tuntui ihan hauskalta

Aika tylsä

Se oli vähän tylsä, koska joutui vain seisomaan, kun jotkut pääsi vaan juoksemaan

Todella hauska

2. Pudotuspeli. (Sanotaan sur, sur, sur ja liihotellaan. Opettaja sanoo kirjaimen. Oppilaat jähmettyvät esittämään sillä alkavaa esinettä tai asiaa. Opettaja osoittaa oppilasta, joka sanoo substantiivin, jota hän esittää. Jos sanoo väärin tai jo sanotun substantiivin, putoaa pelistä.)

1. Improvisoimaan paremmin

Opin olemaan luovempi

Opin sanomaan / keksimään paremmin sanoja

Alkukirjaimista

Opin nopeutta ja reaktiokykyä

Keksin yllättäen nopeasti sanoja

Kannattaa olla iso sanavarasto

Esittää nopeasti ja keksiä kirjaimella alkava substantiivi

Siinä piti miettiä äkkiä joku sana

Opin, että voin tehdä tyhmiä juttuja, eikä kukaan naura

Opin

2. Tosi kivalta

Kivaa (4)

Se oli aika kiva, mutta putosin melkein heti
Peliä oli hauska pelata, koska siinä sai nauraa
Oli tosi kivaa
Se oli hauskaa
Tykkäsin tehdä tosi paljon, oli hauskaa
En muista sitä kunnolla. Sitä pitää olla uudestaan
Minusta se oli mielenkiintoinen

3. Hernepussi. (a. Opettaja sanoo substantiivin, esim. raha, kelle hän heittää hernepussin, sanoo synonyymien, oppilas heittää edelleen seuraavalle. Rahasta tuli tuohi, fyrkka, kahiseva, killinki, markka, käteinen, lantti ym. b. Aurinko — omena — aamu — uutinen — noki — ikkuna.)

1. Uusia synonyymeja

Kivaa. Opin keksimään.

Opin, mikä on synonyymi

Tässä pelissä joutui olemaan koko ajan tarkka ja aivot joutuivat koko ajan työskentelemään. Opin käyttämään enemmän mielikuvitustani

En ennen muistanut, että synonyymeja on noin paljon

En oppinut mitään

Keksiä uusia synonyymeja

En tiedä

En oikein oppinut mitään

Pitää olla nopea

Opin, että synonyymeja on tosi paljon erilaisia

2. Kivaa (2)

Hauskaa

Tylsältä

Aika vaikea, vaikea keksiä

Nopeaa ja kivaa

Se ei ollut niin kiva, en tiä miksi

En hirveesti tykännyt, oli tylsää

Oli mielenkiintoista

4. Substantiivi-kuva. (Opettaja näyttää ”Minä olen puu”, ”Minä olen koira”, ”Minä olen koiranomistaja”. Vapaaehtoiset saavat mennä näyttämään jotain substantiivia. Opettaja ilmoittaa, milloin kuva on valmis. Applodit.)

1. Improamaan ryhmässä

Se oli kivaa ja oli kiva keksiä lisäystä kuvaan

Opin erilaisia kuvia muodostamaan keholla

Enemmän improa

Opin tulemaan mukaan ryhmään, vaikka alussa se saattoikin tuntua hankalalta

Keksiä kuvaan lisää asiaa

Ei ollut kauhean helppoa mennä kuvaan, kun ei keksinyt

En oppinut oikein mitään

Opin enemmän yhteistyötä

Opin olemaan luovempi

2. Nauratti

Kivaa (2)

Aika hauska, ensin en keksinyt

Tuntui kivalta kuulua joukkoon

Oli todella hauskaa. Olin yllättävän rohkea
Hauskaa (2)
Harjoitus oli aika tylsä ja turha mielestäni
Kivaa, uudestaan

5. Sekaannu improon. (Päätetään tekijät, missä ja tunnelma. Yksi oppilas menee luokan ulkopuolelle. Muut sopivat, ketkä kaksi esittävät esim. vartijoita, mitä he esittävät. Luokan ulkopuolella ollut yrittää arvata, mitä esittäjät ovat ja mitä he esittävät tunkeutumalla mukaan ryhmään. Luokan ulkopuolella ollut kertoo, miten hän tulkitsee esittäjiä.)

1. Opettamaan improamalla
Opin, kuinka voi esittää / tulla mukaan esitykseen
Sanamuotoja
Tämä oli tosi hauskaa ja oli kivaa katsoa, kun sekaantuva oli ihan pihalla. Opin myös, että eleillä ja ilmeillä ilman puhumista saa paljon aikaan
Kannattaa rohkeesti mennä mukaan
Ajatella mitä muut tekevät
En tiedä opinko mitään, koska en ollut siinä
En oppinut taaskaan paljon mitään
Piti yrittää ymmärtää, mitä toinen esitti. Mukaan sekaantumista
He sulautuvat nopeasti joukkoon

2. Ihan mukavalta
Ihan kivaa
En ollut mukana, mutta näytti hauskalta
Heh, tuo nauratti. Oli todella mukavaa katsoa, kun toinen sopeutuu joukkoon
Oli hirveen kivaa
Oli kiva kattoo
Hauskaa (2)
Mielestäni esitykset oli aivan liian liioiteltuja, koska niissä vain riehuttiin

6. Laput impro-ryhmissä (Oppilaat kirjoittavat erivärisille lapuille: substantiivi monikossa vaaleanpunaiselle lapulle, verbi monikossa siniselle lapulle, adjektiivi monikossa vihreälle lapulle. Vetäjä-oppilas ottaa adjektiivilapun, substantiivilapun ja verbilapun ja lukee ne. Ryhmä 1 (n. viisi oppilasta) esittää sen. Vetäjä ottaa uudet laput, ryhmä 2 esittää jne.

1. Improamaan ryhmässä
Oli hauskaa keksiä, miten minkin esittäisi ja kun tuli hauskoja juttuja, esim.
Pulskat veteraanit sammuvat
Erottamaan paremmin adjektiivin, substantiivin + verbin
Kaikkea ei tarvitse tehdä yksin, ryhmässä on kiva työskennellä
Esittää esineitä ja ääntelehtiä ja esittää tunnetta
Siinä sai esiintyä ja se oli hauska
Opin, että harjoitus voi olla vaikka kuinka tyhmä mutta silti hauska
Opin uusia esiintymistapoja

2. Tosi kivalta (2)
Siitä tuli paljon hauskoja kokonaisuuksia
Pokka ei pitänyt, hauska
Oli hauskaa, kun oli tyyppejä tukena
Oli kiva koittaa tämmöistä
Iloista ja kivaa
Tykkäsin tehdä harjoitusta
Hauskaa

Uuden menetelmän eduista

Hannu-Pekka Lappalaisen ja Juhani Pirttiniemen tutkimuksissa oppilaiden asenteita on mitattu eri tavalla tai ainakin niistä on laskettu tulokset toisella tavalla kuin tässä tutkimuksessa. He ovat perustaneet tuloksensa prosenttilukuihin. Tässä työssä taas on laskettu keskiarvoja. Siksi tulosten vertailu ei ole mahdollista. On hedelmällisempää keskittyä pohtimaan uuden menetelmän piirteitä. Sen kosketuksia draamaopetuksen teoriaan ei voida käsitellä tässä yhteydessä, sillä nyt olen korostanut enemmän opetuksen tutkimusta eli opetustieteellistä lähestymistapaa. Kokeellisen tutkimuksen asetelma oli esillä. Eri ryhmien vertailukelpoisuutta ei ole syytä epäillä, sillä oppilaat ovat samasta kaupungista. Sosiaaliselta taustaltaan he eivät eroaisi toisistaan, tosin vanhempien koulutusta, ammattia ja tuloja ei ole mitattu. Sen yhteyksistä ei olla nyt kiinnostuneita, koska on tärkeämpää tutkittavaa.

Uusi menetelmä tarvitsee uudenlaiset opettajanoppaat ja mahdollisesti uudenlaiset harjoituskirjat. Uuteen menetelmään on syytä suhtautua kriittisesti, vaikka se onkin tässä hyväksi havaittu. Draamallisten menetelmien käyttö ei ole helppo menetelmä. Tunnit on suunniteltava riittävän tarkasti. Täysin ilman kirjaa ei niissäkään kannata olla. Perusasiat kannattaa lukea kirjasta ja tehdä niistä muistiinpanot vihkoon. Opettajan strukturointi on tärkeää. Hänen on syytä tunnin alussa luoda kokonaisnäkemystä tai nostaa esiin olennaiset kohdat käsiteltävistä ilmiöistä. Erityisesti sanojen taipumista tai taipumattomuutta opettaja painotti, jotta oppilaat ohjautuisivat havaitsemaan ja erittelemään sanoja.

Draamallisissa menetelmissä on mukana yhteistoiminnallisuus, käytetään hyväksi koululuokkaa. Ne ovat sosiokonstruktivisia, ne perustuvat sosiaalisuuteen, yhdessä tekemiseen. Niitä ei voi tehdä yksin, kuten kirjan harjoituksia. Siinä on tietysti niiden haittapuoli. Kovin pienissä ryhmissä ne eivät toimi.

Draamallisen toimintaharjoituksen sijoittaminen tunnin kulkuun vaatii opettajalta ennakkosuunnittelua. Ensin täytyy tietää, mitä on tarkoitus oppia ja opetella eli jonkinlainen suunnistus tunnin tavoitteesta pitää olla mielessä. Sen tiedon täytyy välittyä oppilaille, niin että he motivoituvat ja uskaltavat harjoitukseen, joissa ei riitä pulpetissa istuminen ja pelkkä kirjoittaminen. Oppilaan on uskaltauduttava muiden luokkatovereiden kanssa nopeaan yhteistyöhön, suunnitteluun, improvisointiin ja ongelmanratkaisuun sekä käyttämään paitsi käsiään, myös jalkojaan ja koko kehoaan puheen lisäksi. Eleet ja ilmeet sekä kokonaisilmaisu tulevat yhtä tärkeiksi kuin pelkkä suun liikuttaminen.

Myös tässä kokeilussa toteutui Adam Blatnerin (1997, 61) havainto siitä, että ryhmien jäsenistä noin viidennes on sellaisia, joita mikään ei kosketa. Viidennes on niitä, joihin harjoitukset vaikuttavat melko voimakkaasti. Muita ryhmän jäseniä harjoitukset koskettavat jonkin verran. Eri-ikäisille ja erilaisille oppilaille sopivat harjoitukset pitäisi seuloa. Se onnistuu vain kokeilun kautta.

Missä määrin opettaja tarvitsee uutta peruskoulutusta tai kokonaan uudelleen kouluttamista, olisi oma tutkimusaiheensa. En ryhdy pohtimaan sitä. Tässä kokeilussa on kerrottu yhden lukukauden tai oikeastaan yhden jakson äidinkielen ja kirjallisuuden tuntien käytöstä sanaluokkien opetukseen ja opiskeluun. Tutkimus on jatkuu edelleen.

Loppupäätelmänä voi sanoa, että ilmaisumenetelmiä kannattaa harjoittaa kieliopin opettamisen yhteydessä siitä huolimatta, että yksi tai kaksi oppilasta luokassa niitä saattaa vastustaa, kun asiaa kysytään oppimispäiväkirjassa tai harjoitusten arvioinneissa. Vain osa jaksoi kirjoittaa oppimispäiväkirjaa. Opettajan ja tutkijankin mielipiteenä oli, että suurin osa oppilaista on todella pitänyt menetelmästä ja se on saanut kaikki hyvälle mielelle. Niiden kehittäminen kannattaa jatkaa.

OSA II

Tutkimus jatkui kevätlukukaudella 2009 siten, että vertailuluokkana ollut luokka 3 muuttui koeluokaksi 3. Siellä

alkoi sanaluokkien harjoittelu ilmaisumenetelmiä käyttäen. Tutkija kävi seuraamassa tunteja ja teki niistä muistiinpanot. Myös kokeiluluokan opettaja raportoi, mitä luokassa tapahtui, jakson lopuksi. Jakson jälkeen oppilailla oli mielisuuskysely.

Alkuperäisillä koeluokilla 4 ja 5 jatkui jaksolla neljä sijamuotojen harjoittelu ilmaisumenetelmiä käyttäen. Luokista lasketaan yhteiskeskisarvot ja yhteistulokset.

Vaikka luokat ovatkin hieman erilaiset, toinen on kieliluokka ja toinen ilmaisuluokka, ei ole syytä laskea keskiarvoja erikseen.

Koeluokka 3:n tulokset

Luokka 3:n tulokset esitetään tässä taulukkona, jossa on äidinkielen osa-alueiden mielisuus ja yksittäisten toiminnallisten harjoitusten mielisuus (taulukko 6).

Taulukko 6. Koeluokan 3 (entinen vertailuryhmä 3) mielisuusarvioiden keskiarvot kolmannen jakson lopussa

Lukeminen	3,00 (edellinen loppumittaus 2,89)
Kirjoittaminen	2,74 (edellinen 2,58)
Kielioppi (sanaluokat)	2,95 (edellinen 2,37)
Kirjallisuus	2,79 (edellinen 2,42)
Ilmaisuharjoitukset	3,47 (edellinen 3,14)
Media (viestintä)	3,72 (edellinen 3,53)
Tietokonehuokassa työskentely	4,42
Kotiläksyjen tekeminen	2,89
Kieliopin tehtävien (läksyjen) tarkastaminen luokassa	2,84
Verkkosanomalehteen tutustuminen	3,68
Kielioppikoe	2,58

1. Saadun kuvan dramatisointi ja samanlaisen parikin etsiminen 3,33
2. Sanalappujen ryhmittely eri sanaluokkiin 3,29
3. Piirissä heitetään kaverille pehmokoiria (pehmohylje) ja sanotaan sanaluokka 3,58
4. Sanalapuista muodostettujen lauseiden improvisointi ryhmässä 3,05
5. Keksiä adjektiiviksi, sanoa se opettajalle merkittäväksi aukotettuun tarinaan ja yhteisen hassun tarinan kuuleminen, kun opettaja lukee sen 4,00
6. Hedelmäsalaattiharjoitus (lapulla taivutettu pronomini, pronominiyryhmät kirjoitettiin tauluun, istuttiin tuoleilla ympyrässä, yksi on keskellä ja sanoo pronominin, sen ryhmän oppilaat vaihtavat paikkaa, seisoo yrittää päästä istumaan jollekin paikalle, ilman tuolia jäävä jää keskelle ja jatkaa) 3,56
7. Numeraalin dramatisointi (keksittiin kirjan tai elokuvan nimiä, joissa on numeraali) 3,33
8. Kaverin kutsuminen viereen (kerro, mitä hyvää kaverisi tekee) 3,58
9. Virkkeiden muodostaminen lapuista ja sopivan konjunktion lisääminen 2,89

Mieluisimmaksi harjoitukseksi oppilaat kokivat adjektiivin keksimisen ja lisäämisen tarinaan, jossa oli tyhjiä kohtia. Oppilas sai sanoa jonkin adjektiivin, ja opettaja lisäsi sen kertomukseen siinä järjestyksessä kuin oppilaat ne esittivät. Mielisuuden keskiarvoksi tuli 4,00 (arvio 1—5). Seuraavaksi mieluisin oli harjoitus 3 ja 8 (keskiarvo 3,58) ja kolmantena sanalokkasalaattiharjoitus (keskiarvo 3,56). Luokka 3 ei ollut aivan yhtä ihastunut uusiin harjoituksiin kuin koeluokat 4 ja 5. Vapamuotoiset kommentit harjoituksista ovat joillakin myös kielteisiä.

Adjektiivitehtävä

Meidän koulumme on rakennus, jonka seinät ovat nähneet monien sukupolvien opiskeluvuodet. Sen käytävillä voi kuulla kouluamme käyneiden oppilasjoukkojen askeleet ja huokaukset. juhlasali on erityisesti paikka, jonka tunnelma on opettajainhuone on puolestaan Siellä kuuluu puheensorina ja kahvikuppien kilinä, kun opettajamme nauttivat välitunneilla vapaahetkestä rynnätäkseen taas opetustehtäväänsä.
Koulumme rehtori on Hänen kuulutuksensa ja muut ilmoituksensa katkaisevat oppituntimme ja saavat opettajamme tuulelle. ruokatunnilla kokoonnumme koulumme pihalle ja keskustelemme aina ulkovalvojan kanssa päivän tapahtumista.

Taulukko 7. Koeluokan 3 vapaamuotoiset kommentit harjoituksista

1. Saadun kuvan dramatisointi ja samanlaisen parikin etsiminen 3,33

En olisi halunnut nolata itseäni kiekumalla

Tylsää

Oli jännää vaihtelua, kuin pulpetilla tehdä tehtäviä

Se oli kivaa ☺

Se oli kivaa ja hauskaa

Ihan ok (2)

Helppo

2. Sanalappujen ryhmittely eri sanaluokkiin 3,29

Ihan kiva tehdä parin kanssa. Välillä voisi ope jakaa ryhmät eikä vaan aina parhaan kaverin kanssa

Hieman vaikea tehtävä

Tylsää

Oli aika hyvä harjoitus

Ei ollut kivaa, liian tylsää ja vaikeaa

Vähän haastava mutta kivaa

Se oli helppoa

Hauska, ehkä vähän vaikea

Helppo

Aikaa helppo

Ihan hyvä

3. Piirissä heitetään kaverille pehmokoiria (pehmohylje) ja sanotaan sanaluokka 3,58

Tosi kivaa oli se (:

Se oli jännä

Ihan ok

Oli hauskaa

Ihan ok, se oli hauskaa, siinä sai kyllä nauraa

Ihan hauska leikki

Kiva

Oli kivaa

Mukava

4. Sanalapuista muodostettujen lauseiden improvisointi ryhmässä 3,05

Ihan ok kivaa

Tylsää

Ihan ok (2)

Ihan kivaa, tämmösii kaikkii voisi olla useammin

Ihan ok

Ei mitenkään mieluinen, haastava

5. Keksiä adjektiivi, sanoa se opettajalle merkittäväksi aukotettuun tarinaan ja yhteisen hassun tarinan kuuleminen, kun opettaja lukee sen 4,00

Mukavaa oli myös se (:

No siis... verbit, adjektiivit ja substantiivit. Siinä ne olikin sit suurin piirtein

Ihan ok (2)

Oli aika jännä peli mutta ei kauheasti miellyttänyt minua

Siinä sai nauraa ☺

Se oli tosi hauskaa, siitä muodostui aika hauska tarina

Tosi hauska

Se oli kivaa, innosti

6. Hedelmäsalaattiharjoitus (lapulla taivutettu pronomini, pronominiryhmät kirjoitettiin tauluun, istuttiin tuoleilla ympyrässä, yksi on keskellä ja sanoo pronominin, sen ryhmän oppilaat vaihtavat paikkaa, seisoja yrittää päästä istumaan jollekin paikalle, ilman tuolia jäävä jää keskelle ja jatkaa) 3,56

Oiiikeiiin muukaavaaaa (:

Ihan ok

Se jäi mieleen, oli hauska peli

Kivaa oli

Kiva

Aika kului nopeasti

Ehkä paras harjoitus

7. Numeraalin dramatisointi (keksittiin kirjan tai elokuvan nimiä, joissa on numeraali) 3,33

Oikein mahtava harjoitus

Ihan hyödytön

Tylsää

Ihan ok (2)

Tylsä tehtävä

Ihan kivaa

Ehkä vähän tylsä

8. Kaverin kutsuminen viereen (kerro, mitä hyvää kaverisi tekee) 3,58

Kivaa kun voi sanoa jotain mukavaa toisesta kaverista

Ihan kivaahan se oli

Kivaa oli

Oli kiva kuulla mitä muut sanoo

Ihan hauska leikki

On kiva kuulla positiivisia kommentteja

Aika outo

Ihan kiva

9. Virkkeiden muodostaminen lapuista ja sopivan konjunktion lisääminen 2,89

Ei niin kivaa, mutta parempi kuin pelkkä kirjasta opiskelu

Aika vaikeeta

Tylsää

Kivaa oli
Hyvä harjoitus
Tuli hauskoja lauseita
Se oli kivaa, mutta aika vaikeaa

Loppukyselyssä tiedusteltiin vielä oppilaiden käsityksiä kieliopin ymmärtämisestä ja suhtautumisesta siihen. Kysymyksiin tuli seuraavia vastauksia:

1. Kerro omin sanoin, jäikö sanaluokista jotain epäselvää? Oliko jotain, mitä et ymmärtänyt kokeessa. Mitä?

Kaikki ymmärsin, paitsi rinnastuskonjunktio –kä, mihin se tulee

Ei ole mitään epäselvää

Partikkeli kysymykset

Partikkelit

Koe meni kai ihan hyvin, en ole vielä saanut sitä; kyllä vähän epäselvää oli siis sanaluokissa, mutta pitää vielä lukee niitä ja toivoisin, että niitä käytäisiin ehkä vielä tunnilla

Ei jäänyt epäselvää. Luin kokeeseen paljon. Vaikeita: ehkä pronominit. Mutta kyllä kaikki ymmärsin! Ja noi vähän vaikeammat kyllä osasin, mutta oli aika mahdoton muistaa indefiniittipronominit

Ei jäänyt (2)

Ehkä partikkelit oli vähän epäselvä ja se pre- ja postpositio

2. Kerro omin sanoin, tuleeko mieleesi, millaiset harjoitukset A) innostavat sinua opiskelemaan kielioppia ja millaiset B) eivät innosta.

A innostavaa

Muuta kuin kirjasta opiskelua. Kaikki ilmaisuharjoitukset

Tunnit tietsikkaluokassa

Se peli jossa heitettiin sitä hyljettä

En osaa sanoa

En tiedä. Elokuvista, videoista jää parhaiten mieleen

Ryhmätyöt

Kaikki

Ryhmässä harjoittelu

Kieliopin oppiminen kuulemalla ja näkemällä

Ryhmätyöt

Kirjan tehtävät

B ei innosta

Kirjasta pönttääminen):

Kaikki tähän asti

Hedelmäsalaattipeli, liian epäselvä

Tehtävien teko kuumana päivänä

Yksin tekeminen tai lukeminen

Ei ole sellaisia

Kieliopin lukeminen kirjasta

Esittäminen luokan edessä

Ilmaisu

Luokalla oli jonkin verran protestointia ilmaisumenetelmiä kohtaan.

Koeluokat 4 ja 5

Koeluokkien loppumittauksessa kysyttiin uudelleen oppilaiden mieliaineita ja äidinkielen osa-alueiden mielisuusarvioita. Äidinkielen mieliaineekseen ilmoitti peräti 15 oppilasta (n 39), mitä voidaan pitää yllättävän hyvänä tuloksena. Äidinkielen osa-alueiden mielisuusarvioissa ei sen sijaan ole merkittäviä muutoksia. Ne eivät ole tutkimuksen kannalta kovinkaan kiinnostavia, mutta sen sijaan loppukyselyssä kysytyt tarkemmat erittelyt vastakohdasta kirjan harjoitukset vai toiminnalliset harjoitukset ovat valaisevia tutkimuksen pääongelman kannalta eli ongelma 3: Miten oppilaat suhtautuvat toiminnallisiin harjoituksiin? Miten hyödyllisiksi he kokevat ne?

Tutkimuksen kannalta erot koe- ja vertailuryhmien välillä eivät sittenkään ole niin olennaisia kuin se, miten hyödylliseksi ja mieluisaksi oppilas kokee toiminnalliset harjoitukset. Siitä saatiin paljastavia kysymyksiä ja vastauksia loppukyselyssä. Taulukosta 8 nähdään, että kielioppiharjoitusten tekeminen kirjasta ei ole ollut läheskään niin mieluisaa kuin toiminnalliset harjoitukset. Kirjan harjoitusten mielisuus on keskiarvoltaan 2,68. Luokalla 5 kukaan ei antanut siitä viitosta, luokalla 4 yksi antoi viitosen. Enimmäkseen siitä annettiin kakkosia, varsinkin luokalla 5. Toiminnallisista harjoituksista annettiin mielisuusarvioina viitosta (luokalla 4 kymmenen, luokalla 5 neljätoista) Keskiarvo oli 4,50. Myös hyöty oppimisen kannalta arvioitiin korkeaksi, keskiarvo 4,43. Viitosta oli luokalla 4 yhdeksän ja luokalla 5 kymmenen.

Taulukko 8. Koeluokkien 4 ja 5 mielisuusarviot neljännen jakson lopussa

	Keskiarvo	Keskihajonta	N
Lukemisen mielisuus	4,15	0,78	39
Kirjoittamisen mielisuus	3,69	1,03	39
Kieliopin mielisuus	3,05	0,94	39
Kirjallisuuden mielisuus	3,38	0,75	39
Kielioppiharjoitusten tekeminen kirjasta (mielisuus 1—5)	2,68	0,93	38
Toiminnallisten harjoitusten mielisuus	4,50	0,69	38
Arvio toiminnallisten harjoitusten hyödystä oppimisen kannalta	4,43	0,69	37
Kielioppiharjoitusten hyödyllisyys tietokoneluokassa	3,83	0,77	36

Loppukyselyssä pyydettiin arviota ilmaisuharjoitusten vaikutuksesta ja kysyttiin, miten halukkaita oppilaat olivat jatkamaan niiden käyttöä. Kysymykset olivat seuraavat:

Kielioppi on muuttunut kiinnostavammaksi ja hauskemaksi ilmaisuharjoituksia tekemällä a) kyllä, b) ei, c) en osaa sanoa

Toivon, että luovomme ilmaisuharjoituksista kieliopin yhteydessä a) Kyllä, b) Ei

Näihin tuli selkeät vastaukset. Kielioppi oli muuttunut kiinnostavammaksi ja hauskemaksi eli kyllä-kohtaan vastasi luokalla 4 kaikki 18 oppilasta, luokalla 5 samoin 18 oppilasta, kolme vastasi ympyröimällä kohdan 3 eli ”en osaa sanoa”. Kysymykseen ”toivoisiko ilmaisuharjoituksista luopumista” luokalla 4 vastasi ei 16 oppilasta ja luokalla 5 taas 19 oppilasta. Vain yksi luokalla 4 ja kaksi luokalla 5 halusi luopua ilmaisuharjoituksista keliopin opettelussa. Kannanottoa ilmaisuharjoitusten puolesta voidaan pitää hyvänä.

Loppukyselyssä oli vielä kaksi kysymystä sijamuodoista. Toisessa kysyttiin, mihin oppilas kokee tarvitsevänsä niitä, ja toisessa, mitä hän ajattelee niistä. Niihin tuli avovastauksia seuraavasti:

Mihin koet tarvitsevasi sijamuotoja?

Kirjoittamiseen (11)
Yleissivistykseen (3)
Virheettömän tekstin kirjoittamiseen ja ymmärtämään myös sitä
Osaisi puhua parempaa suomea
En kai mihinkään
Yleistietoon ja muuten vain puheeseen
Jos aion kirjoittaa tarinoita ja opiskeluun
Yleissivistykseen, taito kirjoittaa oikein
Puhumiseen, kirjoittamiseen
Ne on hyvä tietää
On tärkeä ja kiva osata käyttää niitä
En tiedä (2)
Nominien taivuttamiseen
Oppimisen kannalta
Elämään

Mitä ajattelet sijamuodoista?

En mitään (2)
Normaali kielioppiin liittyvä osa-alue
Aika turhilta tuntuu, mutta kai niitä tarvitsee
Ne pitää osata ihan pelkän yleissivistyksen takia
Turhii
Ihan kivoja
Niitä on liian paljon
Ihan helppoja (3)
Ne ovat tärkeitä kieliopin kannalta
Tylsä opetella, mutta tärkeitä

Loppukysely ei paljastanut mitään erityisempää sijamuotojen ajattelusta.

Yksittäisistä sijamuototunneista

Koeluokkien 4 ja 5 opettaja käsitteli sijamuodot ryhmitellen ne seuraavasti:

Tunti 1 (9.3.09)	Yleistä sijamuodoista
Tunti 2	nominatiivi, partitiivi ja genetiivi
Tunti 3	essiivi ja translatiivi
Tunti 4	sisä- ja ulkopaikallissijat
Tunti 5	abessiivi, komitatiivi ja instruktiivi
Tunti 6	sijamuotokoe

Aikataulu piti rakenteeltaan. Kävin seuraamassa useimmat tunnit. Koska en päässyt paikallissijatunnille, oppilaat videoivat ne. Aineistossa on kaksi aika erilaista ja toisaalta hyvin samanlaista tuntia videolla. Ilmaisuluokan oppilaat innostuivat videoinnista, joten se on hyvin ilmaisullinen.

Opettaja luonnehti sijamuotoja inhimillisin ominaisuuksin. Hän keksi niitä kuvaavia hyviä piirteitä ja otti esille jokaiseen liittyvän kielteisenkin puolen. Tällöinen inhimillistäminen teki sijamuodosta heti läheisemmän kuulijan kannalta. Nominatiiviin hän liitti piirteet tosikko, tietää aina kaiken (sanojen perusmuodot käytössä). Partitiivi on sosiaalinen, se haluaa aina osallistua: party, party, party. Sen kielteisenä piirteenä on ahneus. Se haluaa aina lisää. Genetiivi kysyy aina kenen, on utelias ja kateellinen. Sijamuotojen merkityksiä, kysymyssanoja ja sijapäätteet merkittiin tauluun. Oppilailla heräsi selvästi kiinnostus näin inhimillisiä ilmiöitä kohtaan. Opettaja yhdisti siis commedia dell'arten tyyppiä piirteitä sijamuotoihin.

Essiivi ja translatiivi –tunti oli paras näkemäni tunti (täytyy sanoa koskaan näkemäni tunti). Kirjoitan tähän muistiinpanoni ilmaisuluokan tunnilta. Opettaja esitteli essiiviä sanomalla, että tällä tunnilla tutustutaan essiiviin. Se on suojautuja, se pysyy samana. Sillä voi rooli jäädä päälle. Opettaja kirjoitti tauluun essiivin päätteet ja kysymyssanat. Lempinimeksi hän ehdotti sille Essua (mieluummin Essu kuin Essi, koska Essi on työtönnimi).

Opettaja pyysi oppilaita katsomaan peiliin (piirtoheittimen linssi) ja kirjoittamaan tauluun, millaisena he näkivät itsensä. He voisivat ottaa myös roolin ja kirjoittaa, millaisena he haluaisivat nähdä itsensä. Oppilaat menivät toisensa jälkeen katsomaan itseään. Ilmaisuluokassa oppilaat ilmehtivät enemmän ”peilin” edessä kuin kieliluokan oppilaat, joilla sama tunti oli ollut aikaisemmin. Tauluun tuli seuraavat luonnehdinnat

Tauluteksti

paksukulmaisena			
	ihmisenä		
		kauniina	
tyhmänä			
hassuna	normaalina		lissuna
outona (kaksi kertaa)	apinana	hörhönä	
tavallisena (kolme kertaa)	köyhänä	rikkaana	
	mukavana		

Opettaja pyysi vapaaehtoista kertomaan tarinan aiheesta ”Tavallinen outo lähtee muuttumaan”. Oppilas kertoi tarinan oudosta linnusta, jonka poikasista tuli lopulta uusi laji. Uudet tyypit hyökkäsivät Suomeen.

Translatiivin käsittelystä opettaja esitteli sijamuodon kertoen, että translatiivi etsii muutosta, muuttuu –ksi. Miinuspuolena on, että se on takinkääntäjä. Sen harjoittelemiseksi oppilaat istuivat hevosenkengän muotoisessa piirissä. Opettaja aloitti sanomalla: ”Olen aina halunnut olla opettajana, mutta sitten tuli niin paljon töitä ovista ja ikkunoista, että kouluttauduin muuksi.” Tehtävänä on sanoa jokin ammatti translatiivissa.

Oppilas sanoi: ”Olin aina halunnut olla palomiehenä, mutta kun kasvoin aikuiseksi, ajattelin, että se on liian vaarallista, niinpä ryhdyin siivoojaksi.” Seuraava oppilas jatkoi:

”Olin aina halunnut olla siivoojana, mutta se tuli yksitoikkoiseksi, niinpä rupesin lintutieteilijäksi.” Seuraava jatkoi:

”Olin aina halunnut olla lintutieteilijä, mutta linnut alkoivat nokkia minua, joten ryhdyin runoilijaksi.” Oppilaiden mainitsemat ammatit olivat sen jälkeen sirkusapina, sirkustirehtööri, trapetsitaiteilija, tiedemies, Peppi Pitkätossu, valssaaja, baarimikko, strippari, kirjailija, autonpesijä, ratsu, ratsastaja, rikosetsivä, kassaneiti (sai ihottuman kolikoista), opettaja, sihteeri (tuskastuu paperimäärään), laulaja (ei laulunääntä) ja lentäjä.

Seuraavana harjoituksena etsittiin sarjakuvasta translatiivit. Kotitehtäväksi tuli tehdä ”väärä johtopäätös” –sarjakuva essiivistä. Kun esimerkkisarjakuvassa oli kaksi miestä käyttämässä äijäjärkeilyä, tuli kotitehtävään keksiä kaksi naista keskustelemaan, millaisena heidän pitäisi olla. Heidän pitäisi tehdä sen jälkeen väärä johtopäätös, kuten esimerkkisarjakuvassa kaksi miestä keskusteli hillomunkeista ja vertasi niitä ruokaympyrän vaatimuksiin monipuolisuudesta. Miehet totesivat, että hillomunkeissa on hedelmää, viljatuotteita ja maitotuotteita. Toinen miehistä kysyy: ”Entä vihannekset ja kasvikset?” Toinen vastaa: ”Eikös ne paisteta kasvirsavassa?” Toinen mies toteaa: ”Melkein kaikki ruokaympyrän osat tulevat siis katetuiksi.” Miehet julistavat virallisesti hillomunkit terveystuotteiksi. Lopuksi toinen mies huomauttaa: ”Äijäjärkeily ei petä koskaan!”

Tehtävänannon jälkeen oppilas kysyy: ”Mikä on väärä johtopäätös?” Opettaja vastaa: ”Munkit ovat terveellisiä.”

Oppilaat ryhtyivät 2—4 hengen ryhmiin. Tehtävänä on siis käyttää kahta henkilöä (naisia, tyttöjä) ja tehdä väärä johtopäätös. Opettaja huomauttaa vielä, että jonkin sanan pitää olla essiivissä.

Oppilas ehdotti yhdessä ryhmässä: ”Housupukuja ei sallita.” Opettaja kerää sarjakuvat ja lopuksi pulpetit pannaan järjestykseen.

Kiinnostavia esimerkkejä tehtävistä ja oppilaiden vastauksista olisi runsaasti, mutta koska kokeiluopettaja on työstämässä ideoistaan kirjaa, ei ole syytä esittää niitä tässä suorasanaisesti.

Oppilaat opettelivat sijamuodot räppinä ja esittivät sen. Moni käytti räppiä muistitukilistana myös koepaperissa.

Loppupäätelmät

- Toiminnallisten harjoitusten ansiosta kielioppi muuttui kiinnostavammaksi ja hauskemmaksiksi.
- Oppiaineesta äidinkieli ja kirjallisuus tuli jopa suurelle osalle mieliaine.
- Kielioppikoe sujui paremmin kuin, jos tehtävät olisi tehty vain kirjasta.

Luotettavuudesta

Loppukyselyssä oli kahteen kertaan kysymys toiminnallisten menetelmien avulla oppimisesta

Kysymys 6. Miten mieluista on tehdä kielioppiharjoituksia toiminnallisesti, ilmaisharjoituksia käyttäen?
Arvioi hyötyä oppimisen kannalta

Kohdassa 8

Opin parhaiten tunnilla yhdessä muiden kanssa tekemällä ilmaisharjoituksia

a) kyllä, b) ei, c) en osaa sanoa. **Entä niiden hyödyllisyys oppimisen kannalta**

Lihavoitujen kohtien muuttujien korrelaatio oli 0,77 (n 32)

Lähteet

- Blatner, A. 1997. Toiminnalliset menetelmät terapiassa ja koulutuksessa. Psykodraaman ja sosiodraaman tekniikat käytäntöön sovellettuina. Suomentaja Riitta Virkkunen. Suomen Morenoinstituutin julkaisusarja nro 2.
- Fox, J. 1987. The essential Moreno. Writings on psychodrama, group method, and spontaneity by J. L. Moreno, M.D. New York: Springer Publishing Company.
- Janhunen, T. & Sura, S. 2005. Miten käytän toiminnallisia menetelmiä? Tampere: Resurssi.
- Kerlinger, F. N. & Lee, H. B. 2000. Foundations of behavioral research. New York: Harcourt College Publishers.
- Korkeakoski, E. 2001. Perusopetuksen äidinkielen oppimistulosten kansallinen arviointi 6. vuosiluokalla keväällä 2000. Kirjoituskokeiden tulokset, asenteet äidinkieltä kohtaan ja yhteydet taustamuuttujiin. Opetushallitus. Oppimistulosten arviointi 1/2001.
- Kuusento, J. 2003. Kieliopin opettamisesta. Teoksessa Kuusento, J., Oksanen, I. & Ruuska, H., Aleksis 7 äidinkieli ja kirjallisuus. Opettajan opas. Helsinki: Otava, 25—28.
- Lappalainen, H.-P. 2003. Osaat lukea – miten osaat kirjoittaa? Perusopetuksen 6. vuosiluokan suorittaneiden äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulosten arviointi 2002. Opetushallitus. Oppimistulosten arviointi 4/2003.
- Marineau, R. F. 1989. Jacob Levy Moreno 1889—1974. Father of psychodrama, sociometry, and group psychotherapy. London: Tavistock/Routledge.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2004. Helsinki: Opetushallitus.
- Pirttiniemi, J. 2000. Koulukokemukset ja koulutusratkaisut. Peruskoulun vaikuttavuuden tarkastelu oppilasnäkökulmasta. Helsingin yliopiston kasvatustieteiden laitoksen tutkimuksia 168. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kas/kasva/vk/pirttiniemi/koulukok.pdf>
- Sarmavuori, K. 1983a. Äidinkielen perustaidot peruskoulun kuudennella luokalla. AO-projektin raportti 3. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita B:7.
- Sarmavuori, K. 1983b. Äidinkielen tavoitteiden saavuttaminen peruskoulun ala-asteella ja sen päättövaiheessa. ABC-projektin raportti 8. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia 14.
- Sarmavuori, K. 1983c. Seitsenluokkalaisten persoonallisuus ja äidinkielen opetuksen tavoitteiden saavuttaminen. ABC-projektin raportti 9. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia 15.
- Silverström, Ch. 2003. Modersmål och litteratur i sex år. En utvärdering av inlärningsresultat i modersmål och litteratur hos elever som slutfört årskurs 6 i den grundläggande utbildningen år 2002.

Utbildningsstyrelsen. Utvärdering av inlärningsresultat 5/2003.

Sinivuori, P. & T. 2007. Esiripusta arvoihin. Toiminnallinen draamakasvatuskirja. Jyväskylä: Atena.

Williams, A. 2002. Ryhmän salaisuudet. Sosiometria muutoksen voimavarana. Suomentaja Katariina Kaila.

Tampere: Resurssi.

Huomautus

Tämä julkaisu on osittain verkkojulkaisu. Opettajien raportit (koeluokat) ja vertailuryhmästä tekemäni havaintopäiväkirja ovat Äidinkielen Opetustieteen Seuran kotisivulla

(www.aidinkielenopetustieteenseurary.com).

Siellä ovat myös liitteet, joita ei kannata julkaista paperiversiossa.